

## РОЗДІЛ XII. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 340.12:316.62

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.76>

### ПРАВОВА ПОВЕДІНКА ОСОБИ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ ТА ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ ВИМІРИ

Бариська Я.О.,

кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри теорії та історії держави і права  
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»  
ORCID: 0000-0001-5382-7974

**Бариська Я.О. Правова поведінка особи: філософсько-правовий та загальнотеоретичний виміри.**

Вказується, правова поведінка належить до фундаментальних категорій загальної теорії права, охоплюючи всю сукупність юридично значущих дій суб'єктів правовідносин. За своєю природою вона є вольовою та соціально значущою діяльністю, що підпадає під сферу правового регулювання і породжує відповідні юридичні наслідки. На противагу юридично нейтральній поведінці, яка залишається поза межами правового впливу, правова поведінка завжди підлягає оцінці з точки зору її узгодженості чи неузгодженості з чинними правовими приписами. Це зумовлює її статус родового поняття, що інтегрує два діаметрально протилежні різновиди – правомірну поведінку та правопорушення.

Стаття присвячена теоретико-правовому аналізу категорії «правова поведінка» як фундаментального філософсько-правового поняття. Досліджено сутність правової поведінки як вольової, соціально значущої діяльності суб'єктів правовідносин, що перебуває у сфері правового регулювання та тягне за собою юридичні наслідки. Встановлено, що правова поведінка є родовим поняттям, яке охоплює два протилежні види – правомірну поведінку та правопорушення.

Проаналізовано роль правосвідомості як внутрішнього механізму, що трансформує зовнішні правові вимоги у внутрішні мотиви діяльності особи. З'ясовано, що формування правової поведінки зумовлене складною взаємодією ціннісних орієнтацій особи та правових приписів, де право виступає одночасно як орієнтир, стимул та обмежувач людської поведінки.

Здійснено порівняльно-правовий аналіз терміна «правомирна поведінка» у різних правових системах, що засвідчив універсальний характер цієї категорії попри термінологічні відмінності. Виокремлено основні ознаки правомірної поведінки: соціальна корисність, суб'єктивність, об'єктивність, відповідність правовим нормам та гарантованість державою.

Досліджено чинники, що зумовлюють правомірну поведінку, серед яких рівень правосвідомості та правової культури, усвідомлення гарантованості прав і свобод, свобода вибору та партнерський характер взаємовідносин особи й держави. Обґрунтовано, що правомірна поведінка є результатом гармонійного поєднання внутрішніх особистісних характеристик суб'єкта та зовнішнього соціально-правового середовища.

**Ключові слова:** правова поведінка, правомірна поведінка, правосвідомість, правове регулювання, правова культура.

**Baryska Ya.O. Legal behavior of a person: philosophical-legal and general theoretical dimensions.**

It is indicated that legal behavior belongs to the fundamental categories of the general theory of law, covering the entire set of legally significant actions of subjects of legal relations. By its nature, it is a volitional and socially significant activity that falls under the scope of legal regulation and generates corresponding legal consequences. In contrast to legally neutral behavior, which remains outside the scope of legal influence, legal behavior is always subject to assessment from the point of view of its consistency or inconsistency with current legal regulations. This determines its status as a generic concept that integrates two diametrically opposed varieties - lawful behavior and offense.

The article is devoted to the theoretical and legal analysis of the category «legal behavior» as a fundamental philosophical and legal concept. The essence of legal behavior as a volitional, socially

significant activity of subjects of legal relations, which is in the sphere of legal regulation and entails legal consequences, is investigated. It is established that legal behavior is a generic concept that encompasses two opposite types - lawful behavior and offense.

The role of legal consciousness as an internal mechanism that transforms external legal requirements into internal motives of a person's activity is analyzed. It is found that the formation of legal behavior is due to the complex interaction of a person's value orientations and legal prescriptions, where the law acts simultaneously as a guideline, incentive and limiter of human behavior.

A comparative legal analysis of the term «lawful behavior» in different legal systems has been carried out, which has shown the universal nature of this category despite terminological differences. The main features of lawful behavior are identified: social utility, subjectivity, objectivity, compliance with legal norms and state guarantee.

The factors that determine lawful behavior are investigated, including the level of legal awareness and legal culture, awareness of the guaranteed rights and freedoms, freedom of choice and the partnership nature of the relationship between the individual and the state. It is substantiated that lawful behavior is the result of a harmonious combination of the internal personal characteristics of the subject and the external socio-legal environment.

**Key words:** legal behavior, lawful behavior, legal awareness, legal regulation, legal culture.

**Постановка питання.** Правова поведінка є однією з ключових категорій загальної теорії права, що охоплює всі форми юридично значущої діяльності суб'єктів правовідносин. Вона являє собою вольову, соціально значущу поведінку, яка перебуває у сфері правового регулювання та тягне за собою певні юридичні наслідки. На відміну від юридично нейтральної поведінки, що не врегульована нормами права, правова поведінка завжди оцінюється з позиції її відповідності чи невідповідності правовим приписам. Саме тому вона постає як родове поняття, що об'єднує два протилежні види – правомірну поведінку та правопорушення.

Дослідження правової поведінки має важливе теоретичне та практичне значення для розуміння механізму правового регулювання суспільних відносин. Аналіз її сутності, ознак та різновидів дозволяє з'ясувати, яким чином право впливає на вольову діяльність особи, які чинники зумовлюють вибір між правомірним та протиправним варіантами поведінки. Особливої актуальності ця проблематика набуває в контексті формування правової культури суспільства, оскільки саме характер домінуючої правової поведінки є індикатором ефективності правової системи та рівня правосвідомості громадян.

**Метою дослідження** є теоретико-правовий аналіз категорії «правова поведінка», з'ясування окремих аспектів сутності, ознак та співвідношення з іншими подібними категоріями, а також виявлення чинників, що зумовлюють формування правової поведінки особи в контексті функціонування правової системи та забезпечення правопорядку в суспільстві.

**Аналіз джерельної бази дослідження.** Джерельну базу дослідження становлять наукові праці вітчизняних учених, що охоплюють різні аспекти правової та правомірної поведінки. За своїм характером використані джерела можна класифікувати на декілька груп.

Першу групу складають наукові статті, присвячені загальнотеоретичному аналізу правової поведінки. Зокрема, праця Т. Стрибко та С. Бойченко розкриває правову поведінку як складник правосвідомості, акцентуючи увагу на взаємозв'язку цих категорій. Стаття А. Романової досліджує поведінку людини у філософсько-правовому дискурсі, що дозволяє осмислити ціннісні засади людської діяльності. Публікація Р. Головача аналізує правомірну поведінку особи як гарантію безпеки та цілісності держави, що надає дослідженню актуального практичного виміру.

Другу групу джерел представляють дисертаційні дослідження та автореферати. Дисертація Р. Панчишина присвячена детермінантам поведінки людини у філософсько-правовому вимірі, що дозволяє глибше зрозуміти мотиваційну сферу правової поведінки. Дисертація С. Башук розкриває поняття, структуру та види правової активності, а робота С. Капітанської досліджує правомірну бездіяльність як специфічну форму правової поведінки. Зазначені дисертаційні роботи збагачують теоретичну базу дослідження, пропонуючи комплексний аналіз окремих аспектів правової поведінки.

Третю групу становлять навчальні посібники та енциклопедичні видання. Навчальний посібник «Соціологія права» за редакцією О. Джури надає системне уявлення про соціологічні аспекти правової поведінки. «Психологічна енциклопедія» О. Степанів містить визначення базових психологічних категорій, необхідних для розуміння суб'єктивної сторони правової поведінки. До цієї групи також належить монографічне дослідження за редакцією О. Козаченка та Є. Стрельцова, у якому Д. Івановський аналізує правовий вплив на свідомість як чинник формування правомірної поведінки.

**Виклад матеріалу дослідження.** Свідомість людини виконує фундаментальну функцію відображення об'єктивної дійсності та закономірностей суспільного розвитку, водночас виступаючи передумовою і регулятором людської поведінки. Завдяки свідомості особа здатна пізнавати зв'язки, відносини та закономірності навколишнього світу, формулювати цілі й розробляти плани своєї діяльності. Свідомість також забезпечує можливість регулювати та контролювати емоційні, раціональні й предметно-практичні відносини з дійсністю, визначати ціннісні орієнтири власного буття та вдосконалювати умови свого існування [1, с. 258].

Однією з найважливіших форм суспільної свідомості є правова свідомість, яка відображає правову дійсність у вигляді юридичних знань, оцінок та установок. Правосвідомість опосередковує зв'язок між правовими нормами та поведінкою суб'єктів, оскільки саме через її призму особа сприймає, оцінює та інтерпретує правові приписи. Від рівня розвитку правосвідомості безпосередньо залежить характер правової поведінки: чим глибшим є усвідомлення соціальної цінності права, тим вищою є ймовірність правомірної поведінки. Таким чином, правосвідомість постає тим внутрішнім механізмом, який трансформує зовнішні правові вимоги у внутрішні мотиви діяльності особи.

Свідомість належить до фундаментальних категорій філософії, психології та соціології, позначаючи ключовий системний компонент людської психіки. У філософському вимірі свідомість тлумачиться як специфічна форма ідеального відображення та духовного освоєння дійсності, що становить найвищий прояв духовної активності особистості. Вона виявляється у здатності людини відображати реальність через почуття та образи мислення, які випереджають практичну діяльність і надають їй цілеспрямованого характеру. З позицій психологічної науки свідомість постає як вища форма психічного відображення дійсності, що формується в процесі суспільного життя та виражається у суб'єктивній моделі навколишнього світу через словесні поняття й чуттєві образи. Будучи винятково людською властивістю, свідомість є продуктом суспільно-історичного розвитку. Серед її характерних ознак виокремлюють активність, спрямованість на певний об'єкт, здатність до самоспостереження та рефлексії, а також різний ступінь ясності [2, с. 316].

Правова поведінка як різновид соціальної поведінки відображає складний процес взаємодії людини та права. Ця взаємодія виявляється, зокрема, у впливі права на діяльність особи, яка, орієнтуючись на закладену у свідомості систему цінностей, обирає певну модель власної поведінки. Саме цінності формують внутрішній світ людини, визначаючи її ставлення до навколишньої дійсності, духовний стан, почуття, вольові якості та інтелектуальну сферу. Відтак правова поведінка постає результатом складної взаємодії зовнішніх правових приписів та внутрішніх ціннісних установок особи, де право виступає не лише регулятором, а й орієнтиром у виборі варіанта поведінки [3, с.49]. Водночас слід враховувати, що людина, перебуваючи в соціумі та здійснюючи певні дії й вчинки, не завжди може бути обізнаною щодо їх правового регулювання. Проте вона майже завжди спроможна оцінити власну поведінку з позиції її соціальної прийнятності та відповісти на питання: чи не завдає вона шкоди іншим членам суспільства. Це свідчить про те, що в основі правомірної поведінки лежить не лише знання правових норм, а й загальнолюдські моральні орієнтири, які дозволяють особі інтуїтивно розмежовувати допустиме та неприпустиме у міжособистісних відносинах.

Дослідження проблематики правової поведінки було започатковано наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, зокрема на рівні дисертаційних робіт. Водночас увага науковців переважно акцентувалася на співвідношенні цього поняття з іншими правовими категоріями. Більшість дослідників у своїх визначеннях правової поведінки дотримувалися позиції В. Кудрявцева, що зумовило певну концептуальну однорідність наукових підходів. Утім, запропоноване вченим визначення містить усі необхідні сутнісні характеристики та дозволяє чітко розмежовувати правову поведінку й інші форми соціальної поведінки [1, с. 258].

Право є засобом регламентації, розвитку та охорони суспільних відносин, які формуються у процесі взаємодії людей між собою та в межах соціальних груп. Відтак право здатне регулювати суспільні відносини лише шляхом впливу на поведінку окремих індивідів та їх об'єднань, адже саме з дій конкретних осіб складається тканина суспільних відносин. У цьому контексті поведінка людини постає безпосереднім об'єктом правового регулювання. Більше того, поведінка є тим єдиним чинником, завдяки якому особа потрапляє у сферу дії права та набуває статусу суб'єкта правовідносин.

У межах теорії та філософії права існує значна кількість тлумачень терміна «правова поведінка», кожне з яких є інформативно цінним і доповнює розуміння цього явища. Безумовно, для юриспруденції першочергове значення має обґрунтування саме правомірної поведінки людини. Водночас у контексті філософсько-правового дискурсу доцільно попередньо розглянути явище та дефініцію «поведінка людини» в аксіоантропологічному вимірі, що дозволить глибше осягнути ціннісні засади людської діяльності та їх вплив на формування правової поведінки.

Разом з тим, поведінка набуває юридичної значущості лише тоді, коли вона може бути оцінена з погляду вимог правових норм. При цьому норми права здатні впливати виключно на вольові дії особи, що перебувають під контролем її свідомості. Якщо особа свідомо не контролює власні дії, правовий припис не може бути нею реалізований. Отже, право спроможне зумовлювати виникнення, стимулювати та забезпечувати суспільно корисні вчинки, а також блокувати соціально небезпечні лише за умови, що такі вчинки регулюються і контролюються свідомістю та волею людини. Саме вольовий характер поведінки є тією необхідною передумовою, що уможливляє правове регулювання та юридичну відповідальність особи за вчинене [4, с. 45].

Правова поведінка являє собою поведінку людини, що перебуває у сфері регулювання норм права. За своїм характером вона поділяється на правомірну та неправомірну. Відповідно до цього поділу право або підтримує й заохочує певні дії, визнаючи їх правомірними, або ж, навпаки, кваліфікує їх як недопустимі, такі що порушують встановлені норми співжиття. Зазначений підхід ґрунтується на позитивістській правовій традиції. Натомість з позицій природно-правової концепції оцінка поведінки може бути іншою: за певних обставин особа, яка формально вчинила правопорушення, не завжди має підлягати покаранню. Наприклад, якщо людина, перебуваючи у стані крайньої нужди, вкрала їжу, то з точки зору позитивного права вона повинна нести відповідальність, тоді як природне право допускає виправдання такого вчинку, зважаючи на базові людські потреби. Це засвідчує, що оцінка правової поведінки суттєво залежить від обраної методологічної позиції та типу праворозуміння [5, с. 763].

Слід зазначити, що один із напрямів впливу права на поведінку людей полягає в наданні індивіду інформації про правомірне – належне, дозволене та заборонене – у поведінці. Це дає людині можливість правильно орієнтуватися в навколишній дійсності, комфортно існувати в соціумі та приймати рішення, що відповідають вимогам закону. Дозволяючи чи забороняючи певні види поведінки, право сприяє формуванню у людей позитивної правової ідеології – відповідних поглядів, переконань та ідеалів. Тим самим воно виробляє у особи усвідомлене прагнення до правомірної поведінки, яке, як правило, заохочується державою [6, с. 611].

Водночас право виконує і обмежувальну функцію. Встановлюючи межі індивідуальної свободи та передбачаючи санкції для правопорушників, воно, з одного боку, переконує людей у необхідності утримуватися від протиправних діянь, а з іншого – формує впевненість у доцільності та вигідності правомірної поведінки. Таким чином, право одночасно виступає і як орієнтир, і як стимул, і як обмежувач людської поведінки, забезпечуючи баланс між свободою особи та інтересами суспільства. Саме ця багатофункціональність права зумовлює його ефективність як регулятора суспільних відносин.

Правова поведінка як різновид соціальної поведінки відображає складний процес взаємодії особи та права. Ця взаємодія виявляється передусім у впливі права на поведінку людини, яка, орієнтуючись на закладену у свідомості систему цінностей, формує відповідну модель власних дій. Цінності відображають і водночас формують внутрішній світ особи: її ставлення до навколишньої дійсності, духовний стан, почуття, вольові якості та інтелектуальну сферу. З іншого боку, особа, перебуваючи в суспільстві та здійснюючи певні дії й вчинки, не завжди є обізнаною щодо їх правового регулювання. Проте вона практично завжди здатна оцінити власну поведінку та визначити її відповідність загальноприйнятим нормам співжиття. Це свідчить про те, що правомірність поведінки визначається не лише знанням правових приписів, а й моральними орієнтирами та соціальним досвідом особи, які дозволяють їй інтуїтивно розмежовувати допустиме та неприпустиме [7, с. 67].

Попри те, що категорія «правомірна поведінка» по-різному позначається у різних правових системах, її сутнісний зміст залишається практично однаковим. Так, термін римського права «*legitimus*» – законний, такий що відповідає закону – було відображено та закріплено у вигляді юридичного постулату, який позначає дозволене й допустиме з точки зору як природного, так і позитивного права. У німецькій правовій традиції аналогом «правомірної» поведінки виступає термін «*rechtmäßig*», основне значення якого в юридичному контексті дослівно перекладається як «вимірюваний правом». У французькому праві поняття «законний» і «правомірний» передаються тотожними термінами – «*légalité*», «*légitime*», що означає «юридично обґрунтований», «закріплений законом» або «такий що відповідає закону». Англійське право послуговується словосполученням «*law-abiding*» для позначення поведінки як законслухняної, тобто такої що узгоджується з вимогами права [8, с. 4].

Наведений порівняльно-правовий аналіз засвідчує, що в основі розуміння правомірної поведінки у різних правових системах лежить спільна ідея – відповідність дій суб'єкта встановленим правовим приписам. Водночас семантичні відтінки термінів відображають певні особливості правової культури та праворозуміння кожної системи: романська традиція акцентує на законності та легітимності, германська – на вимірюваності правом, а англосаксонська – на послушанні закону як

характеристиці особи. Така термінологічна різноманітність при змістовній єдності підтверджує універсальний характер правомірної поведінки як загальноправової категорії.

Серед причин, що зумовлюють правомірну поведінку, можна виокремити декілька ключових чинників. Насамперед це рівень правосвідомості та правової культури особи, які формують її ставлення до права та готовність дотримуватися правових приписів. Важливим чинником є також усвідомлення людиною того, що її права і свободи гарантовані законами та практикою їх застосування, що породжує довіру до правової системи. Суттєву роль відіграє свобода вибору, яка полягає у можливості діяти за власним розсудом без неправомірного втручання з боку інших суб'єктів. Нарешті, правомірній поведінці сприяє існування таких взаємовідносин між владою та особою, за яких індивід постає як рівноцінний партнер держави, здатний брати участь у прийнятті рішень та здійснювати контроль за діяльністю державних органів [9, с.8].

Таким чином, правомірна поведінка є результатом складної взаємодії внутрішніх та зовнішніх чинників. Внутрішні чинники пов'язані з особистісними характеристиками суб'єкта – його правосвідомістю, ціннісними орієнтаціями та мотивацією. Зовнішні чинники охоплюють соціально-правове середовище, в якому перебуває особа, – ефективність правової системи, рівень захищеності прав громадян, характер взаємодії держави та суспільства. Лише за умови гармонійного поєднання цих чинників правомірна поведінка набуває стійкого та усвідомленого характеру.

Отже, правомірну поведінку можна визначити як соціально корисну, усвідомлену поведінку індивідуальних або колективних суб'єктів, що виражається у дії чи бездіяльності, відповідає правовим нормам та принципам права, є домінуючою за своїм масштабом у суспільстві, а також гарантується та забезпечується державою. Таке визначення охоплює всі сутнісні ознаки правомірної поведінки: її соціальну спрямованість, вольовий характер, нормативну обумовленість та державне забезпечення.

На підставі такого визначення правомірної поведінки можна виокремити низку притаманних їй ознак.

По-перше, це соціальна корисність правомірної поведінки. Вона є суспільно корисною, оскільки реалізується без порушення правових приписів, передбачає дотримання правових заборон та виконання юридичних обов'язків. Правомірна поведінка витісняє суспільно шкідливу поведінку, роблячи її неприйнятною для індивідів, їх об'єднань та суспільства загалом. Вона є домінуючою у суспільстві, адже більшість людей, раціонально оцінюючи правову дійсність, обирають саме такий варіант поведінки.

По-друге, суб'єктивність правомірної поведінки. Її реалізація є усвідомленою діяльністю індивідів, що характеризується відповідною мотивацією, внутрішнім психічним ставленням особи до вчинку та його можливих наслідків.

По-третє, об'єктивність правомірної поведінки. Вона полягає у використанні суб'єктивного права та виконанні юридичного обов'язку, що є необхідною об'єктивною умовою функціонування та розвитку сучасного суспільства.

По-четверте, відповідність проявів правової поведінки вимогам правових норм. Усі форми прояву правомірної поведінки мають узгоджуватися з вимогами правових норм задля досягнення певного позитивного результату. Саме тому вона чітко передбачена уповноважуваними, зобов'язуючими та забороняючими нормами права.

По-п'яте, гарантованість та забезпеченість правомірної поведінки державою. Держава зацікавлена у поширенні правомірної поведінки в суспільстві. За допомогою різноманітних засобів, зокрема й державного примусу, вона стимулює, забезпечує та гарантує використання, виконання й дотримання правових норм, що сприяє формуванню правомірної поведінки та забезпеченню правопорядку.

Власне, сукупність зазначених ознак дозволяє розглядати правомірну поведінку як цілісне соціально-правове явище, що поєднує об'єктивні та суб'єктивні елементи і слугує основою стабільного функціонування правової системи.

І, нарешті, відзначимо, подібність наукових визначень правової та правомірної поведінки полягає у наступному.

Перший підхід базується на протиставленні правомірної та протиправної поведінки шляхом виокремлення в кожному з цих видів основних та диференційованих ознак. Прихильники цього підходу вважають, що головна відмінність між правомірною та протиправною поведінкою полягає у їх різній соціальній значущості, мотивації, правовій регламентації та юридичних наслідках, зокрема щодо характеру державного контролю стосовно кожного з видів поведінки.

Прихильники другого підходу включають у розуміння правової поведінки три взаємопов'язані складові: психологічну, соціальну та правову. Соціальна складова демонструє суспільне значення поведінки особи, яка може спричинити певні зміни у суспільних відносинах, правовому середовищі

тощо. Психологічна складова вказує на вольові та усвідомлені мотиви поведінки людини, що свідчать про її свідомий чи несвідомий вибір варіанта дій. Правова складова, своєю чергою, охоплює лише ту поведінку, яка демонструє безпосередній зв'язок із правом, тобто врегульована правовими нормами та тягне за собою юридичні наслідки [11, с. 429].

Таким чином, обидва підходи, попри певні відмінності у методології, сходяться в головному: правомірна поведінка є усвідомленою, соціально значущою діяльністю суб'єкта, що відповідає вимогам правових норм і позитивно оцінюється державою та суспільством.

**Висновки.** Проведений аналіз дозволяє констатувати, що правова поведінка є складною соціально-правовою категорією, яка відображає взаємодію особи та права у процесі реалізації суспільних відносин. Вона охоплює всі форми юридично значущої діяльності суб'єктів і поділяється на правомірну та неправомірну залежно від відповідності чи невідповідності правовим приписам. Ключовою характеристикою правової поведінки є її вольовий характер, оскільки лише усвідомлені дії, що перебувають під контролем свідомості особи, можуть бути об'єктом правового регулювання та підставою для юридичної відповідальності.

Правомірна поведінка постає як соціально корисна, усвідомлена діяльність індивідуальних або колективних суб'єктів, що відповідає правовим нормам та принципам права, є домінуючою у суспільстві та гарантується державою. Її формування зумовлене складною взаємодією внутрішніх чинників – правосвідомості, ціннісних орієнтацій, мотивації особи – та зовнішніх чинників, що охоплюють ефективність правової системи, рівень захищеності прав громадян і характер взаємодії держави та суспільства. Порівняльно-правовий аналіз засвідчив універсальний характер правомірної поведінки як загальноправової категорії, що знаходить своє відображення у різних правових системах попри термінологічні відмінності.

Теоретичне осмислення правової та правомірної поведінки має важливе практичне значення для розуміння механізму правового регулювання та формування правової культури суспільства. Саме характер домінуючої правової поведінки є індикатором ефективності правової системи та рівня правосвідомості громадян. Таким чином, на наш погляд, подальші наукові дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на поглиблення аналізу чинників, що впливають на вибір особою правомірного варіанта поведінки, а також на розробку механізмів стимулювання правомірної поведінки в умовах трансформації сучасного українського суспільства.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стрибо Т., Бойченко С. Правова поведінка як складник правосвідомості: загальнотеоретичний аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 257–261. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.4.43>.
2. Степанів О.М. Психологічна енциклопедія. Київ. 2006. 424 с.
3. Панчишин Р.І. Детермінанти поведінки людини: філософсько-правовий вимір: дис. ... канд. юридичних наук: 12.00.12, Львів, 2016. 205 с.
4. Соціологія права : навч. посіб. / О.М. Джужа, В.В. Василевич, Ю.О. Левченко та ін.; за заг. ред. О.М. Джужа. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 356 с.
5. Романова А.С. Поведінка людини: філософсько-правовий дискурс. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 763–766. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.135>.
6. Івановський Д.В. Правовий вплив на свідомість як чинник формування правомірної поведінки. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / за ред. О.В. Козаченка, Є.Л. Стрельцова. Миколаїв. 2016. С. 608– 625.
7. Переш І.Є., Бариська Я.О. Теоретичні характеристики правомірної поведінки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Випуск 59. Том 1. 2019. С. 66–69. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr\\_2019\\_59%281%29\\_\\_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2019_59%281%29__15).
8. Башук С.Г. Правова активність: поняття, структура та види : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Х. 2014. 20 с.
9. Капітанська С.А. Правомірна бездіяльність як форма правової поведінки: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. К. 2005. 15 с.
10. Белова М.В., Белов Д.М., Гуманістичні засади правової системи: діалектика теорії та практики в умовах сучасних викликів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 5. 2024. С. 933–939. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.143>.
11. Головачук Р.Ю. Обґрунтування правомірної поведінки особи як гарантії безпеки та цілісності держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 86, ч. 5. С. 429–434. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.63>.